D · N
7/12 1948

Berlin och Europa

De kommunala valen i västra Berlin blev en lysande seger för demokratin. Då kommunisterna på Moskvas order inte ställde upp kandidater, är valdeltagandets höjd avgörande för bedömandet. Över 85 procent av väljarna deltog i omröstningen och tog därmed avstånd från kommunismen. Detta innebär, även om alla icke röstande räknas som kommunister, att den femte kolonnen gått tillbaka sedan 1946, då dess andel i väljarkåren var 16 procent. Vid de sista fria valen i Berlin före kriget (november 1932) erövrade kommunismen inte mindre än 37 procent av rösterna, mot 21 procent för nazismen. Kontakten med den ryska diktaturens metoder har här, likaväl som på andra håll, verkat avskräckande.

Likväl har de ryska myndigheter som dirigerar den tyska kommunismen anlitat alla utvägar för att förmå Berlinbefolkningen att avstå från valet. Skrämseln har varit en huvudlinje i propagandan; man har spritt ryktet att västmakterna inom den närmaste tiden skall utrymma Berlin, och varje berlinare som tagit en aktiv del i valrörelsen har ställts inför hotet om tortyr och slavarbete i händelse av en rysk ockupation. Man har sökt hindra de i västra Berlin bosatta, men i den ryska zonen arbetande från deltagande i valet genom att under söndagen proklamera "aktivistdag" i fabrikerna samt på samma dags kväll anordna festligheter för arbetarna. Allt har varit förgäves. Förtrycket, plundringarna och koncentrationslägren i östzonen har varit alltför närliggande och välkända realiteter.

Berlinvalet belyser det ohyggliga som hänt i Östeuropa under de senaste åren. I de tio stater med bortåt hundra miljoner invånare som Ryssland lagt under sig genom erövring eller revolutionära aktioner var med all säkerhet icke antalet kommunister före det ryska maktövertagandet större än det nu är i västra Berlin. I en del av dessa stater gav före kriget fria val klara uttryck för folkmeningen; i andra rådde ett slags halvdiktatur; ingenstädes fanns det tyranni som följde med kommunismens — respektive före kommunismen med nazismens — seger. Nu har detta tyranni redan lett till en likriktning som världen börjar betrakta som självfallen. De hundra miljonerna röstar under militärens och polisens kontroll som en man. I de baltiska staterna, i Tjeckoslovakien, i Ungern proklameras folkdemokratiska segerval med mellan 90 och 100 procent röstande. Det är denna utveckling som Sveriges nuvarande utrikesminister, vad Baltikum beträffar, betecknat som förståelig med tanke på den stora partisplittringen i de erövrade länderna.

En rysk erövring av Berlin skulle utan tvivel inom kort leda till liknande resultat. Vi skulle få veta att 99 procent av berlinarna givit sin anslutning till den nya regimen, vår femte kolonn skulle söka få oss att tro att denna anslutning klarlade tacksamheten inför frigörelsen, och inom kort skulle utrikesministrar av nyss berörd typ finna det naturligt och rimligt att ytterligare några miljoner människor införlivats med världsmakten i öster. Sedan det nödvändiga bödelsarbetet utförts i Berlin skulle det anses stötande och rent av krigiskt att känna bitterhet och vrede över vad som skett och icke kan ändras.

Antalet kommunister i Berlin kan likaså antas vara ungefär detsamma som det genomsnittliga antalet kommuniströstande i de fria staterna från Norge till Italien. Om denna minoritet med ryssarnas hjälp komme till makten, bleve skådespelet i Baltikum, Polen, Tjeckoslovakien, Ungern och på Balkan upprepat i än väldigare skala; "återhållsamma" iakttagare i Amerika, Afrika eller Asien finge då överta den svenske utrikesministerns roll av ödets resignerade tjänare. Det är vad som inom de närmaste månaderna kunde väntas hända om inte Amerika önskade bevara ett fritt Europa och om inte detta Amerika ägde atombomben.

I denna situation anser den svenska regeringen att en obrottslig neutralitet, som vänder vapnen likaväl mot väster som mot öster, skall vara vårt skydd; den vill inte se att blott samverkan kan bevara freden och tillika den frihet som ännu finns kvar. Och i Stockholms stad vill regeringspartiet ge platser i de militärt viktiga organen åt företrädare för det parti som på varje punkt hyllar den ryska politiken — det parti som av regeringens egna medlemmar betecknas som frihetens och folkstyrelsens fiender.

Riksdagssammanträden

Tisdagen den 7 dec. 1948.
Första Kammaren kl. 4 e. m.
Andra Kammaren kl. 4 e. m.

Kyrkomötet

sammanträder
tisdagen den 7 december 1948
kl. 11 f. m.

Avvägningens nödvändighet

Överbefälhavaren har tillstyrkt förslaget om ett starkare jaktflyg. Han yttrar sig mera positivt och bestämt denna gång — synpunkterna sammanfaller i det väsentliga med flyggeneralens. Han betonar att det brådskar, nattjakten vill han ha ökad före 1954—1955 — ett önskemål med stor tyngd. Emellertid är överbefälhavaren angelägen att framhålla att arméns och marinens nya beredskapskrav, som han tidigare förordat, skall tillgodoses jämsides med flygets anslagsfordringar och så snart som möjligt. Alla försvarsgrenarna på en gång, ingen med förtursrätt, är ÖB-lösen. Och det låter nog bra från schematisk rättvisesynpunkt, men man frågar sig om det är riktigt klokt, inte rent taktiskt, men med hänsyn till den allmänna materielknappheten. Större länder än Sverige har tvingats att i vissa skeden ge försteget åt ett av vapnen. Under senare tid har det varit flygvapnets utveckling som både Amerika och England koncentrerat sig på. Bördan blir oss övermäktig om vi skall försöka göra det mesta på alla linjer på en gång. Behovet av en allmän prövning av ändamålsenlighet och angelägenhetsgrad, en central avvägning, framträder i närvarande stund med ännu större skärpa.

Hittills har ingen gjort ens ett försök att påvisa hur de militära beredskapsplanerna skall inpassas i den s. k. fyraårsplanen. De inhemska materielbeställningarna, materielköpen från utlandet, befästningsbygandet — hur skall de tilldelas förtursrätt, och hur skall den samhällsekonomiska balansen samtidigt återställas genom exportoffensiv, importbegränsning, byggnadskvoter osv.? Idel obesvarade frågor.

Är det sedan meningen att Sverige dessutom skall åta sig viktiga försvarsuppgifter i Norge och Danmark i överensstämmelse med det skandinaviska samverkansprogrammet, så kommer givetvis materielkonsumtionen och kostnaderna att drivas ytterligare i höjden. Det isolerade neutralitetsförsvarets kostnader blir långt större än som hittills redovisats. Frånsett att det är högst tvivelaktigt om vi med nuvarande politiska inriktning alls kan tillgodose de militära moderniseringsanspråken genom materielförvärv utifrån — exempelvis vid uppsättandet av nattjaktflyg —, är det uppenbart att särskilt prioritetsfordringarna utsätter industrins tillverkning för civila behov och exportändamål för en utomordentlig press. Folkrepresentationen har rätt att kräva pålitlig och allsidig orientering om dessa saker. Vare sig försvarsministern och militärledningen vill eller inte blir det nödvändigt med en ordentlig avvägning mellan olika försvarsbehov, en avvägning som både tar hänsyn till effektiviteten och till den ekonomiska och materiella bärkraften.

PRESSGRANNAR

Produktivitet och lönestopp diskuteras ingående i senaste numret av Fackföreningsrörelsen, som ger en hel katalog över stimulanser utanför löneavtalen:

Möjligheterna till produktionslyftningar saknas synbarligen inte inom svenska folkhushållet ... Hur ser det då ut på den inre linjen! Kan mer arbetskraft infogas i de s. k. flaskhalsavsnitten så blir det väl i allmänhet mindre van arbetskraft. Sådant verkar proportionellt produktivitetsdämpande under viss tid. I samma riktning verkar ofrånkomliga åtstramningar av tillförseln av nya maskinella hjälpmedel. Ett särskilt problemkomplex representerar överflyttningen av arbetskraft. Många anser att lönelockelsen är huvudfaktorn för överflyttningen. Andra hävdar att bostadsfrågan intar den centrala positionen. Ytterligare andra gör gällande att lösningen får sökas i krafttag för att öka trivseln på arbetsplatsen genom djärva saneringar av det nuvarande tillståndet. Men det finns också en mycket stark argumentering för att allra främsta medlet är justeringar av 3-skiftsystemet och semesterförmånerna. Detta är en betydelsefull standardförbättring utanför inkomstlyftningens ram.

Tidskriften fäster sig också vid ackordsättningens betydelse:

Fackföreningsmän som deltog i Arbetarnas Arosmässa pekade på vilka ogynnsamma verkningar för höjning av produktionseffektiviteten det har att arbetarnas prestationslyftningar i regel uppfattas som en anvisning till arbetsgivarna att pressa ackordssatserna. Det tillvägagångssättet håller inte bara tillbaka arbetarens villighet att aktivt medverka till lyftningar av produktionsnivån. Det utgör även en broms på den enskilda arbetare som på grund av särskild fallenhet eller tillfälliga omständigheter kunde öka sina prestationer mer eller mindre varaktigt. Det var i dessa sammanhang statsrådet Eriksson gjorde den reflexionen att det borde utrönas om icke dessa former för ackordprissättning kan avvecklas. Att detta skulle medföra välbehövliga produktivitetsstegringar till folkhushållets nytta och samtidigt ge utrymme för inkomststegringar, torde vara uppenbart.

Asikten delas veterligen av ett stort antal modernt inställda industrimän. Just därför förefaller det överraskande att den citerade tidskriften i fortsättningen ställer frågan om en önskvärd nyorientering kan åstadkommas utan lagstiftningens mellankomst. Tveksamheten förefaller karaktäristisk för den osäkerhet om arbetsavtalets frihet gentemot statsmakten som för närvarande råder.

Partisekreterare Lindegren i bondeförbundet har kommit åtskillig oro åstad med sin artikel om koalitionsförhandlingarna i senaste numret av Politisk Tidskrift. Särskild förargelse hos socialdemokratin tycks det ha väckt att dr Lindegren framhävde den inre motsättningen mellan statsministerns triumfrop om den genom valutslaget räddade regeringskursen och samarbetsinviten till bondeförbundet samma dag. Menade hr Erlander, hette det hos dr Lindegren, att bondeförbundet endast skulle ställa sig som garant för socialdemokratins politik i framtiden? Varför, genmäler tidningen Arbetet (s), ställde inte bondeförbundets representanter den Lindegrenska frågan direkt till regeringen vid förhandlingarnas början?

Den gången lät sig bondeförbundet nöja och — fortsatte överläggningarna om det saken gällde: koalitionsregering. På mycket nära håll borde hr Lindegren kunnat erhålla svar på både dessa och en hel del andra frågor och i så fall skulle kanske inte hans artikel med sådan begärlighet, som nu visat sig vara fallet, ha kunnat utnyttjas av höger- och folkpartitidningar, vilka funnit dr Lindegrens synpunkter bekräfta sin egen myt om samarbetsoviljan hos regeringen. Denna tacksamt anammade uttolkning i folkparti- och högerpress har givetvis inte heller undvikit en annan passus i dr Lindegrens betraktelse. Han skriver t. ex., att "man kan också föreställa sig att den ovilja till kompromiss, som socialdemokratin lade i dagen vid sitt avvisande av förslaget om samlingsregering, gått igen vid överläggningarna med bondeförbundet".

Arbetet finner med beklagande att man inte kan förebrå de liberala tidningar som i detta auktoritativa uttalande funnit sina gamla iakttagelser om hr Erlanders s. k. samarbetsvilja bekräftade:

A andra sidan är man, med någorlunda vetskap om förhandlingarnas verkliga förlopp, nyfiken på hur reaktionen är på övrigt ledande bondeförbundshåll inför dylika slutsatser. Med fortsatt respekt för parternas önskan om diskretion rörande detaljerna räcker det att uppfatta dr Lindegrens tolkning som uttryck för samma slags politiskt-taktiska inställning som torde ha utgjort huvudanledningen till att någon regeringskoalition icke kom till stånd.

Man kunde väntat att Arbetets reflexioner skulle utmynnat i ett yrkande på officiell redogörelse för koalitionsförhandlingarnas förlopp. Att yrkandet uteblir verkar på en utomstående som en bekräftelse på dr Lindegrens uppgifter.

Sveriges och Norges ömsesidiga beroende vid ett eventuellt stormaktskrig diskuteras ingående av Aftontidningen (s). Huvudstycket lyder:

Göres ett ryskt ockupationsförsök mot Skandinavien, så är syftet, som vi ofta har framhållit, att behärska Norges kust. Sverige spelar i sammanhanget endast roll som genommarschland. Har Norge ensamt ingått allians med västmakterna och blir Sovjetunionen därför benäget att ockupera Norge, så aktualiseras i alla händelser frågan om Sveriges krigsdeltagande. Besättes Norge sjövägen lämnas Sverige i fred i första omgången men blir helt inringat av Sovjetunionen, liksom det var inringat av Tyskland under andra världskriget. Detta öde är naturligtvis inte svårare än om landet ockuperas, sedan motståndet brutits. Inringas Sverige blir emellertid sannolikt frågan om rysk genommarsch eller genomfart förr eller senare aktuell. Sverige kunde då välja att medge genomfart eller söka förhindra den och därmed gå med i kriget. För övrigt skulle vi dragas in, även om vi medgav genommarsch, därför att västmakterna i så fall skulle förklara oss krig. Möjligen skulle vi kunna nöja oss med ett skenmotstånd mot Sovjetunionen på dess marsch till Norge eller retirera in i Norge och uppta kampen där för att minska förstörelsen i Sverige.

"Norge har sålunda i sin hand att dra Sverige in i kriget", heter det sammanfattningsvis, och det är inget fel på den logiken. Men vad tänker Aftontidningens läsare om den framkastade möjligheten att vi skulle kunna nöja oss med ett skenmotstånd mot inträngande Sovjettrupper? Det förefaller inte så sällan som om socialdemokratiska författare håller på att glömma ordern att motståndet under inga förhållanden skall nedläggas. Den ordern utfärdades med tanke på en övermäktig diktaturstat och dess femte kolonn. Den gäller fortfarande.

Skandinaviskt block och Atlantunion

Författaren till söndagens artikel om Sveriges försvarsläge, en svensk militär som bett att få vara anonym, fullföljer här sitt resonemang om Skandinavien mellan öst och väst.

Av föregående artikel framgår att västmakterna knappast har avgörande intressen i Norden. Något angrepp från det hållet är icke att befara, även om man endast räknar med de militära skälen. Från motsatta sidan bör man emellertid icke vänta sig samma respekt. Åtskilliga militära skäl talar för att man i ett tidigt skede av en allmän konflikt skulle vilja besätta Nordens utposter längst i norr och längst i söder. I ett senare skede, då storkriget övergått i en nötningsperiod, skulle även vissa centrala delar kunna bli åtråvärda. De nuvarande randstaterna har dyrt fått erfara att Sovjetunionen icke gör så stor skillnad mellan önskan att äga och förverkligandet av denna önskan. Ett kommande storkrig blir långvarigt innan västmakternas överlägsna resurser hinner framkalla avgörande utslag. Det vore alltför blåögt om man i Skandinavien räknade med att Sovjetunionen icke skulle begagna sitt övertag i inledningsskedet till att skaffa sig så fördelaktiga positioner som möjligt innan bladet vänder sig. Det är alltså i ett läge då västmakterna går till motanfall huvudsakligen med flyg — låt vara med atombomber — och i övrigt håller på att ladda upp efter en rysk expansion på kontinenten som Skandinaviens ödestimme kan slå.

Vilka möjligheter har nu de skandinaviska länderna att med egna krafter motstå ett angrepp? Här är icke platsen att repetera vad som efter kriget skrivits om den svenska försvarsfrågan. Det kan vara nog att erinra om överbefälhavarens obestridda yttrande att det svenska försvarets uppgift är att vinna tid. Därmed har man erkänt att vårt land i händelse av anfall från en stormakt som verkligen syftar till att betvinga oss icke ensamt kan föra kampen till ett framgångsrikt slut. Man skall emellertid kämpa segt och uthålligt för att sälja sig så dyrt som möjligt och i hopp att hjälp skall komma innan det är för sent. Även om vi skulle bli helt ockuperade behöver det — som det gångna kriget lärt — icke betyda nederlag för all framtid.

Vårt land har stor yta och liten folkmängd, följaktligen i förhållande till ytan fåtaliga stridskrafter. Det ger sig då självt att försvaret blir ännu svagare om man ökar den yta som skall försvaras. Ett förbund mellan Sverige, Norge och Danmark skulle med nuvarande styrka hos försvaret i grannländerna innebära en svår belastning för de svenska stridskrafterna, eller rättare, det borde förutsätta en kraftig upprustning, främst i grannländerna, men även i Sverige.

Även i händelse av en samordning behövs de nordiska stridskrafterna främst för att försvara respektive land. Vad lantstridskrafterna beträffar kan det knappast bli tal om att sedan krig utbrutit göra några större strategiska förflyttningar till grannländerna. Därtill är rörligheten alltför begränsad under trycket av ett överlägset fientligt flyg. Sjöstridskrafterna kan i viss mån omgrupperas från en krigsskådeplats till en annan, men rörligheten låses av farvattensförträngningar. Flygstridskrafterna har största förmågan att kastas från det ena hotade området till det andra. Detta gäller framför allt vid en invasion, medan å andra sidan den ständiga beredskapen mot flyganfall normalt binder huvuddelen av jaktflyget över en mycket stor yta.

Det vill synas som om det bästa svaret på den svåra frågan hur man med små styrkor försvarar stora områden vore ett starkt, rörligt interskandinaviskt flyg som första försvarslinje. Därmed är ingalunda sagt att den första linjen ensam är svaret på frågan, ej heller att någon nordisk samordning, vilken det vara må, kan garantera Skandinaviens trygghet gentemot en stormakts anfall. Såsom föredraganden i Krigsvetenskapsakademins avdelning för lantkrigskonst nyligen förklarade har en stormakt numera mycket lättare än förr att mot en småstat eller grupp av småstater koncentrera materiell överlägsenhet. Blixtkrigets teknik gynnar icke småstaten.

En stark teknisk och materiell överlägsenhet måste mötas med teknik och materiel, eljest kommer kriget inom kort att övergå till gerilla. Det sega och uthålliga försvaret blir en illusion om moderna stridsmedel saknas. Detta innebär på intet sätt att småstaten behöver all den utrustning som används av angriparen. Men småstaten kan och måste välja ut de mest verksamma tekniska stridsmedlen och inrikta försvaret på dem, så att den taktiskt kan gå till anfall även om den är underlägsen.

I den upprustning som krävs måste ingå en betydande materielanskaffning. Norden är icke självförsörjande i detta hänseende, varken kvalitativt eller kvantitativt. Sverige kan kanske tillverka det mesta för sina behov hemma, men vissa viktiga sektioner kräver ovillkorligen import. Danmark och Norge saknar nästan helt krigsindustri, och Sveriges kapacitet räcker inte till för dem, åtminstone inte för närvarande. Importen måste alltså komma väster ifrån. Är det sannolikt att isolationspolitiken kan förenas med en sådan import?

Uppenbarligen ställer Brysselmakternas förfallna försvar mycket stora anspråk på krigsindustrin i England och USA. Det ligger i sakens natur att man anser sig skyldig tillgodose de länder som tillhör unionen före dem som står utanför. De som för strikt neutralitetspolitik får finna sig i att reda sig på egen hand tills vidare. Tendensen i västmakternas materielpolitik framgick av pressmeddelanden nyligen som omtalade att USA sökt hindra engelska leveranser av reaktionsjaktplan till Sverige. Leveranserna skulle indirekt komma att innebära en ökad belastning för USA. Nu visade det sig lyckligtvis att Englands hållning i denna sak icke var densamma som USA:s, men nästa gång kanske det inte slår lika väl ut. För Danmark och Norge skulle den isolerade neutralitetens linje måhända betyda avstängning från den materiel väster ifrån som utgör ovill-

"Överflödande rik"

"Den är i sin egen art så alltigenom nog, så överflödande rik, så full av kännedom och visdom att man bara har att häpna och ta emot.
Man läser den steg för steg, långsammare, ju mera fascinerad man blir, rädd att gå miste om en vink, en detalj, ett ord, och likväl viss på att

man kommer att läsa om den många gånger."

Karl Ragnar Gierow i Sv. D. om

THOMAS MANN
Doktor Faustus

20:—, inb. 24:—

BONNIERS

Den oemotståndlige

"Hans bästa prosabok... Fylld av Harry Martinsons utomordentliga iakttagelseförmåga, förstuckna humor och oemotståndliga charm...
Det var bra länge sedan vi inom svensk prosa fick något lika särpräglat och artistiskt fullödigt som 'Vägen till Klockrike', något som lika motståndslöst måste fängsla var och en som har en droppe luffarblod i ådrorna."
Sten Selander i Sv. D. om

Första upplagan slut
10:e tusendet i press

Harry Martinson
Vägen till Klockrike

12: 25, inb. 16: 25

BONNIERS

En av de 10

i höstens stora omröstningstävling

Kom ihåg boktiteln —

Din roll som människa

av dr. Hj. Ahlberg

— en bok som kommer att låta tala om sig.

Så formar vi vårt eget öde och andras. Vi står inför helt nya möjligheter i livet. Det är möjligt — trots människornas tidigare fiasko — att vinna harmoni inom oss själva, i äktenskapet och hemmet, i skolarbetet o. samhällslivet. I denna tänkvärda och inspirerande bok ger författaren varje sanningssökande och tänkande människa en klar anvisning att vända strömmen av misslyckanden.

Den mänskliga samlevnaden sedd från nya synpunkter — se här temat i denna friska och frimodiga skildring. Vi övar alla inflytande på varandra, föräldrarna på barnen, arbetskamrater, vänner, överordnade och anställda. Alla är vi givare och mottagare och medvetet eller omedvetet påverkar vi varandra i ena eller andra riktningen.

En delvis banbrytande bok i den moderna psykologien på levnadskonstens område. Därtill fängslande som ett äventyr.

Häft. 8.50, inb. 11.50.

Sedan Ni läst boken skriv ner Er mening om den och vad den betytt — och vad Ni tror att den kommer att betyda för Er på den röstsedel, som åtföljer 10 av höstens utvalda böcker. Ni kan vinna 500 kr. Begär boknyhetskatalog och tävlingsbestämmelser från Harriers, Stockholm 6.

HARRIERS

"Ett av 40-talets märkligaste verk"
Kurt Andersson i S. D. S.

"Det är den fina och kunniga psykologiska analysen som ger denna roman ett ovanligt värde."
Olof Lagercrantz i Sv. D.

"Ett helt och slutet konstverk är denna Erland Josephsons roman. Väl värd all uppmärksamhet och framgång."
Walter Dickson i Ny Tid.

Erland Josephson
ENSAM OCH FRI

7:50

BONNIERS

Allt mera beröm

"En mycket märklig bok."
Knut Hagberg i Sv. D.

"En både i fråga om yttre och inre förlopp dramatiskt spännande bok... En i vår skönlitteratur ovanlig bok, som inte är utan förelse."
Gabriel Jönsson i S. D. S.

"Det i sitt slag mogna konstverket."
Margareta Malmgren i Sv. Morgonbl. om

SVEN STOLPE
Sakrament

7:e tusendet

En roman om kärlek.

10:—, inb. 14:—

BONNIERS

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.